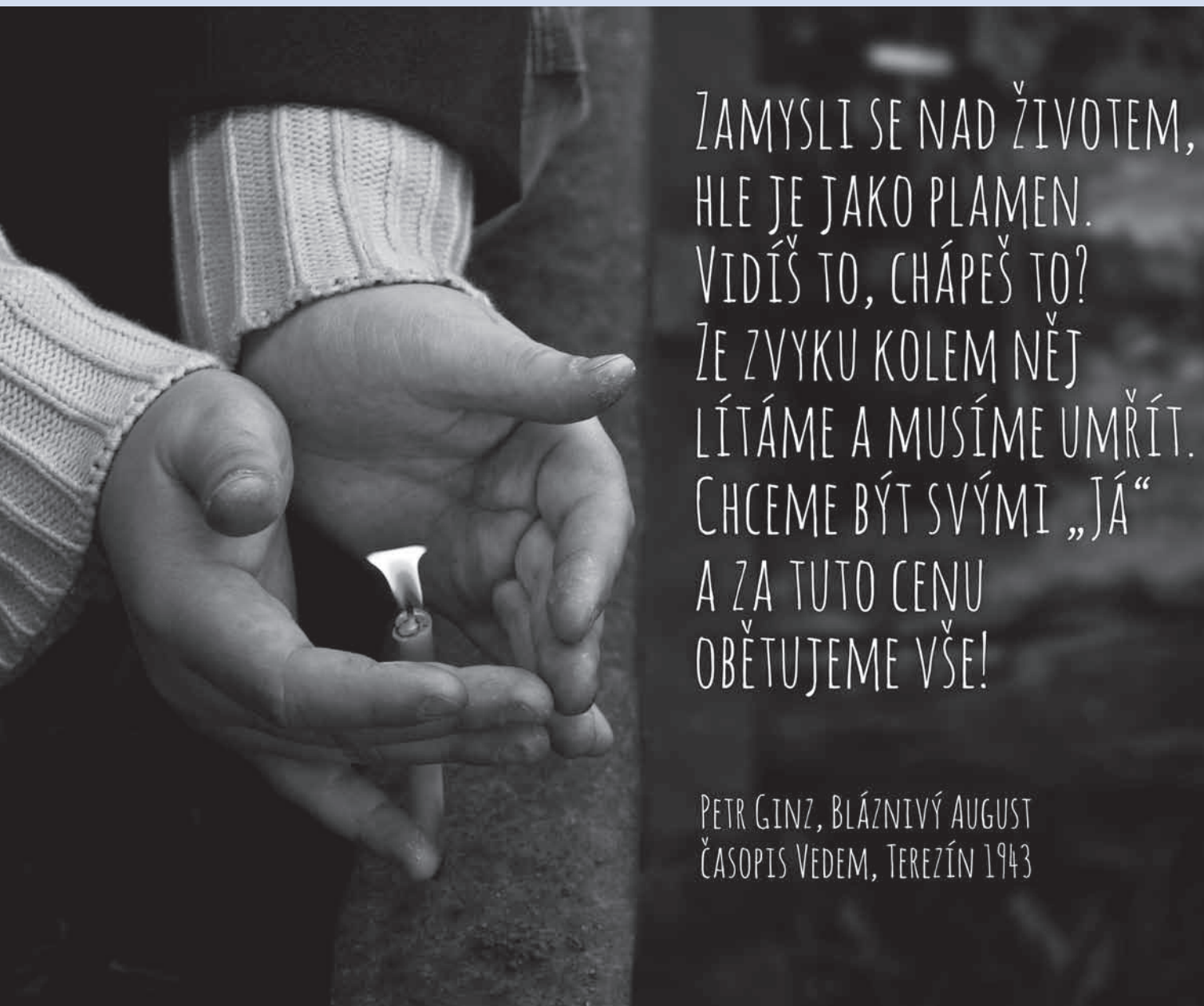

Terezínská iniciativa 63

ČASOPIS MEZINÁRODNÍHO SDRUŽENÍ

únor 2013

ZAMYSLI SE NAD ŽIVOTEM,
HLE JE JAKO PLAMEN.
VIDÍŠ TO, CHÁPEŠ TO?
ŽE ZVYKU KOLEM NĚJ
LÍTÁME A MUSÍME UMRÍT.
CHCEME BÝT SVÝMI „JÁ“
A ZA TUTO CENU
OBĚTUJEME VŠE!

PETR GINZ, BLÁZNIVÝ AUGUST
ČASOPIS VEDEM, TEREZÍN 1943

Foto: Filip Mašek, student Přírodní školy

ANI MINULÝ ROK JSME V KOMISÍCH TI NEZAHÁLELI

O činnosti vzdělávací komise v minulém roce

Michaela Vidláková

Na práci vzdělávací komise se podílejí dva členové výboru TI, Michaela Vidláková a Pavel Werner.

Mezi hlavní úkoly vzdělávací komise patří zajištění financování vzdělávacích zájezdů českých škol do Památníku Terezín. Vzhledem k tomu, že naše vlastní zdroje na to nestačí, snažíme se získávat různé granty, s čímž je spojeno dosti práce: psát žádosti, průběžné a závěrečné zprávy, vykazovat přesná vyúčtování. Poskytovatelé grantů byly v minulých letech Claims Conference, NFOH, ale z největší části Ministerstvo školství ČR. Bohužel právě tento zdroj se nám v roce 2012 nepodařilo zajistit, protože termín na jeho podání byl tentokrát dříve než obvykle a nepodařilo se nám jej stihnout. Musíme však být vděční NFOH, který naopak poskytl tentokrát větší částku, a současně děkujeme PŽO, která nám poskytla finanční dar ve výši Kč 300 000 na rok 2011 a 2012, takže se podařilo náklady na financování zájezdů přece jen pokrýt. Zájezdů bylo v roce 2012 celkem 51, z toho 25 jednodenních a 26 dvoudenních, a pro stoupající ceny pohonných hmot činily celkové náklady na zájezdy Kč 682 131.

Od Claims Conference jsme získali 12 500 USD, tedy necelých 225 000 Kč, od NFOH 181 000 Kč, od ŽOP celkem Kč 300 000. Polovinu jsme použili na školy v r. 2011 a druhou polovinu, tj. Kč 150 000, na rok 2012.

TI tedy sama vynaložila na zájezdy škol do Památníku Terezín Kč 126 131.

K činnosti komise patří i zprostředkování kontaktů s pamětníky, kteří jsou ochotni se podílet na různých akcích, zejména besedách ve školách, kontaktech se studenty zabývajících se terezínskou tematikou nebo vůbec holocaustem. Bohužel

právě těchto možností v poslední době stále ubývá.

Další aktivitou vzdělávací komise je spolupráce s ICEJ. V červnu 2012 sice skončilo financování projektu ICEJ „Antisemitismus a holocaust“ z evropského grantu, nicméně projekt musí pokračovat ještě i další nejméně 3 roky, a TI zůstává i nadále účastníkem tohoto projektu. Pokračuje i zpracovávání materiálu

nahráného s pamětníky ve školách, což bylo součástí projektu, bohužel však firma, jíž byla tato práce zadána, zdaleka nesplnila naše očekávání. Snad se ještě ve spolupráci s lektory ICEJ nahrávky podaří zpracovat do lepší, pro výuku ve školách použitelné formy tak, aby školám nahradily vyprávění pamětníka a aby byl vytvořen vyvážený poměr mezi historickou faktografií a autentickým vyprávěním.

Sociálně zdravotní komise

Věra Baumová

Podobně jako v předešlých letech přispívala Terezínská iniciativa obětem perzekuce židů ze zdravotního grantu a grantů na domácí péči, které v průběhu roku 2012 získala od Claims Conference. Příspěvky ze zdravotního grantu probíhaly přes sociální oddělení ŽO v Praze, požadavky pro domácí péči zajišťovali pracovníci domácí péče Ezra a jednotliví sociální pracovníci na mimopražských obcích. Předpokládáme, že tato pomoc z grantů CC bude nadále pokračovat i v roce 2013. Místo TI však bude příjemcem grantů CC Federace židovských obcí. Styk s CC a veškerou koordinaci bude mít na starost Dita Šnajdrová a využívání grantů bude projednávat nově zřízená komise, v níž bude TI dostatečně zastoupena. Finanční prostředky budou dále využívány pouze pro přeživší holocaust.

V roce 2012 jsme využili grant z Nadačního fondu obětí holocaustu, kterým jsme oslovili 2. generaci (potomky členů TI, kteří se narodili po válce). Vzhledem k tomu, že jsou již často v důchodovém věku a i oni se mohou dostat do složité zdravotní a sociální situace, snažili jsme se takové případy vyhledat a pomoci jim.

Za sociálně zdravotní komisi TI vám přeji mnoho zdraví v roce 2013 a věřím, že budete s naší činností a s využíváním příspěvků z grantů Claims Conference i nadále spokojeni.

V pátek 8. března 2013 se bude konat od 10.00 hodin v Pinkasově synagoze v Praze tradiční tryzna k výročí vyvraždění rodinného tábora v Auschwitz-Birkenau v březnu 1944.

Nad stránkami časopisu

Michal Stránský

Od 59. do 63. čísla našeho časopisu uběhl právě rok. Snažili jsme se zaznamenat na stránkách Tereziňské iniciativy vše, co se za tu dobu důležitého událo a podat čtenářům zprávu o naší činnosti. Snad se nám to dařilo a vy, čtenáři, jste na stránkách našli vždy cosi zajímavého.

V 59. čísle, které vyšlo loňského května, se na titulní stránce objevil Norman Eisen, velvyslanec USA v České republice. Na náměstí Míru v Praze zahajoval čtení jmen obětí šoa. (Myslím, že není ve světě běžné, aby americký velvyslanec zahajoval Jom ha-Šoa. V Česku jsme výjimeční!) Na druhé a třetí stránce jsme přinesli reportáž z tryzny za rodinný tábor. V Pinkasově synagoze v Praze velmi jímavě mluvil Luděk Eliáš z Ostravy.

Na dalších pěti stránkách jsme dost podrobně psali o sněmu TI, který se konal v dubnu v hotelu Duo. Tři strany časopisu obsadily vzpomínky někdejších sportovců na téma: „Jak si vzpomínám na Hagibor.“ Rozhovor Hanuše Hrona s Mgr. Alenou Čtvrtečkovou se týkal především její knihy

Osudy židovských rodin z Náchodska. Vyprávění o třech ostravských rodáčkách, žijících nyní v Izraeli, pokračovalo i v následujícím čísle.

V 60. čísle (zejména však ve skutečnosti) jsme se zúčastnili tradičního pochodu Prahou *Všichni jsme lidi*, který vyvrcholil odpoledním setkáním ve Valdštejnské zahradě. K vrcholům celé akce, kterou pořádal ICEJ, určitě patřil projev a vzpomínky Jaroslava Krause, místopředsedy našeho sdružení. V květnu se v Terezíně konala každoroční tryzna, které se pochopitelně zúčastnila i řada našich členů. V Berlíně uvedla Gaby Flatow *Koncert pro Terezín* za účasti několika našich členek. Michaela Vidláková nás nezapomněla informovat o 50. výročí letních táborů Sühnezeichen a projevu, který v Německu přednesla.

Obálka 61. čísla zvala na krátkou pietní procházku, určenou vzpomínce na Petra Ginze, který se právě takovou *procházkou* před 70 lety zařadil do transportu, z něhož se do Prahy již nevrátil. (V příštím čísle se z dojmů z této akce zpovídají s obdivem a s respektem k jejím

organizátorům - studentům Přírodní školy - Dana Lieblová a Věra Štinglová.) Přírodní škola, pražské soukromé gymnázium, je vůbec fenomén, který naši členové právem obdivují. Pro všechno, co studenti pro památku někdejších terezínských vězňů dělají. I v tomto čísle jsou dvě strany věnované jejich aktivitě - uspořádání soutěže „Převzmete terezínskou štafetu“. A zdá se, že o nich ještě budeme psát!

V 61. čísle začíná rozhovor Anny Lorencové s Míšou Vidlákovou o jejich rodičích, který pak pokračuje i v 62. Prostřední dvoustrana 61. čísla byla věnována sedmi přeživším, které na zajímavých snímcích zachytil objektiv Dennise Darlinga, fotografa a profesora žurnalistiky v texaském Austinu.

62. číslo zachytilo v reportáži tradiční vzpomínku na 16. říjen, na zahájení transportů a na krátké setkání při této příležitosti nejen u pamětní desky v Holešovicích a na Židovském hřbitově, ale i později na Hagiboru. Prostřední dvoustrana je věnována zajímavému a navýsost aktuálnímu tématu - Co si pamatovat ze šoa? Rozhovor v tomto čísle vedla Erika Bezdíčková s Pavlem Friedem, předsedou brněnské Židovské obce.

63. číslo máte před sebou a určitě si přečtete projevy ze Slavnostního setkání v Senátu, všechny zprávy z komisí TI, zveřejněné ještě před naším sněmem, hezkou zprávu Ludka Eliáše o návštěvě Památníku v Osvětimi, rozhovor s Pavlem Štinglem a řadu dalších článků.

Ve všech pěti číslech si přečtete recenze o zajímavých knížkách, o hudebních koncertech a dalších kulturních akcích. Na stránkách časopisu se objevují i různé fejetony a humorná i závažná zamyšlení nad aktuálními ději. A také si nezapomeňte všimnout literárních a výtvarných děl (dílek) studentů po návštěvě Terezína. Tyto výtvořky, někdy možná trochu naivní, jsou přesto snad zárukou toho, že se na šoa jen tak rychle nezapomene. Snad!

Rok 2012 v Památníku Terezín

Jan Munk, ředitel PT

Uplynul další rok a je zde další sněm Terezínské iniciativy. Je proto vhodná chvíle pro to, abych vám podal informaci o tom, jak jsme zvládli loňský rok a co nás čeká v tomto roce. Především mi však dovoluji, abych vám všem popřál do dalších dní především zdraví, dobrou náladu a také optimismus. Chtěl bych vám všem také poděkovat za spolupráci, bez které by pro nás a pro plnění našich úkolů bylo všechno mnohem obtížnější.

Definitivní výsledky hospodaření naší instituce nejsou ve chvíli, kdy tento text píšu, ještě k dispozici. Nicméně předběžná kalkulace hospodářského výsledku ukazuje, že Památník Terezín skončil rok 2012 se zlepšeným hospodářským výsledkem. Bylo to obtížné, ale podařilo se.

V roce 2012 byla práce Památníku oceněna v Národní soutěži muzeí **Gloria Musaealis**, kterou organizuje Asociace muzeí a galerií ve spolupráci s Ministerstvem kultury České republiky prvním místem v kategorii Muzejní počin roku. Toto ocenění jsme sice dostali v loňském roce, je to však výsledek dlouhodobého systematického úsilí o zpřístupnění našich sbírek nejširší veřejnosti. Od jara 2011 jsou naše webové stránky doplňovány o vyhledávače v databázích osob perzekvovaných nacistickým režimem a on-line katalogy digitalizovaných sbírek a dokumentů. Proces digitalizace sbírek a jejich zveřejňování na našich webových stránkách bude pokračovat a jistě ho uvítají badatelé i širší veřejnost na celém světě.

Za kvalitu služeb, které Památník svým návštěvníkům poskytuje, obdržel další ocenění. Prestižní mezinárodní turistický portál **Trip-Advisor** udělil třem jeho hlavním objektům - Malé pevnosti, Muzeu ghetta a bývalým Magdeburským kasárnám svou doporučující pečeti, která je udělována jen nejlépe hodnoceným subjektům v oblasti cestovního ruchu.

Dobré ekonomické výsledky závisí na celé řadě faktorů, a z nich asi nejdůležitější je vývoj návštěvnosti.

Dovoluji krátké srovnání. V loňském roce navštívilo Památník 230 065 osob. Oproti roku 2011 to znamenalo nárůst o 2,4 %. Tento nárůst byl tvořen především zvyšujícím se počtem zahraničních hostů. Z 175 153 v roce 2011 vzrostlo toto číslo na 183 091, což představuje nárůst o 4,5 %. Varovný je trend v oblasti české mládeže, kde jsme zaznamenali pokles o 4,3 %.

Podle hodnocení různých ekonomů i vládních činitelů může tato zatím pozitivní tendence k růstu počtu návštěvníků změnit zhoršující se výhled na rok 2013 v západních zemích, odkud k nám skupiny návštěvníků především jezdí. Pokles příspěvku ze státního rozpočtu by vytvořil nebezpečnou situaci. Snížení návštěvnosti může způsobit vyčerpání všech rezerv, což by byl problém pro začátek roku, kdy nemáme žádné příjmy, a zároveň příspěvek ze státního rozpočtu neumožní start nové sezóny. Jinými slovy, pokud budeme nuceni vyčerpat všechny rezervy, pak ze stávající výše příspěvku vyplatíme mzdy, ale nebudeme schopni platit sociální a zdravotní pojištění, stejně jako jakékoli provozní náklady. Nechci, aby to vypadalo, že straším, ale ve skutečnosti se pouze snažím vysvětlit, v jak obtížné situaci se momentálně nacházíme a jaké jsou hrozby, které by nás mohly ohrozit. Mohu slíbit, že se budu snažit o to, aby se něco podobného nestalo. Momentálně není ukončeno jednání o definitivní podobě rozpočtu, takže je velmi obtížné říci, jak na tom budeme v tomto roce. Původní hrozba snížení našeho příspěvku o dva miliony korun byla překonána, ale úplnou jistotu budeme mít až tehdy, kdy bude stanoven definitivní rozpočet Památníku. Zatím se zdá, že státní příspěvek zůstane na stejné výši.

Přítom jediný způsob hledání úspor je vlastně odkládání nezbytných investic a oprav. Názorně se to projevilo v minulém roce, kdy jsme byli nuceni obměnit řadu počítačů, které byly velmi zastaralé a ve stále složitějším prostředí hrozily kolapsem. To, co se nekoupí nebo neopraví letos, bude

příští rok ještě nutnější a samozřejmě dražší. Odkládat věci donekonečna nejde. Zároveň s těmito tzv. úsporami jde ruku v ruce výrazné komplikování běžných operací. Zatímco před několika lety jsme mohli nakupovat věci bez konzultace s ministerstvem kultury, předchází nyní každému nákupu pětadvacetidenní komunikace s ministerstvem. Úspory to žádné nepřinášejí, zato se neuvěřitelně komplikuje i docela prosté zajišťování každodenního provozu. Nicméně věřím tomu, že na konci tohoto roku budeme moci konstatovat, že se nám podařilo nový systém zvládnout a jednotlivé operace probíhají plynule a bez problémů.

Přes všechny těžkosti je však rozhodující kvalita práce Památníku. Perspektivu tohoto i všech dalších let je nezbytné odvozovat od kvality naší práce a tu můžeme zajistit jenom my sami. Věřím, že členové Terezínské iniciativy nám budou nápomocni, a tak jako v uplynulých letech se nám podaří všechny úkoly zvládnout.

Dovoluji mi, abych vás informoval o některých úkolech, které chceme realizovat v tomto roce. V průběhu turistické sezóny budou připraveny a zpřístupněny následující krátkodobé výstavy:

- Příslušníci SS v represivních zařízeních v Terezíně a Litoměřicích - dokumentární výstava
- Tomáš Laub - grafika
- Jiřina Hankeová - fotografie
- Manželé Turkovi - keramické objekty
- Vladimír Svoboda - obrazy - Michal Šarše - sochy
- Kamila Ženatá - instalace
- Jiří Kubový - objekty
- Michael Vystavěl - obrazy
- Výstava z děl zaslaných do uměleckých soutěží školní mládeže, kterou pořádá naše Vzdělávací oddělení;

Také v tomto roce se uskuteční řada vzpomínkových aktů, které jsou velmi důležitou součástí práce Památníku Terezín. Hned na začátku roku, 25. ledna, se vedení Památníku zúčastnilo slavnostního shromáždění k uctění Dne památky holocaustu a předchá-

zení zločinům proti lidskosti v Senátu Parlamentu ČR.

Jako v jiných letech se budou i letos konat následující vzpomínkové akce:
- vzpomínková akce na oběti holocaustu Jom ha-Šoa - 8. 4. 2013

- vzpomínková akce na poslední popravu v Malé pevnosti - 19. 5. 2013

- Terezínská tryzna na Národním hřbitově - 19. 5. 2013

- vzpomínková akce ke Dni památky

obětí komunismu - poprava Milady Horákové - 27. 6. 2013

- Tryzna Kever avot na Židovském hřbitově - 1. 9. 2013

- pietní akt k výročí narození Milady Horákové - 22. 12. 2013.

Židovské muzeum v Praze

Oddělení pro dějiny šoa v roce 2012

Michal Frankl, vedoucí Oddělení pro dějiny šoa

Dokumentaci holocaustu a osudů českých Židů vnímá Židovské muzeum jako jeden ze svých zásadních úkolů. Ačkoli by se mohlo zdát, že s narůstajícím časovým odstupem od konce války budou mít archivy holocaustu stále méně práce, opak je pravdou: Oddělení pro dějiny šoa stále získává mnoho nových materiálů a setkává se s velkým zájmem novinářů, badatelů a studentů, kteří se tématem holocaustu zabývají. Jsme velmi vděční všem, kteří se s námi - v originálu nebo v kopii - podělí o své rodinné dokumenty či fotografie, i všem pamětníkům, kteří nám poskytují rozhovory a pomáhají tak zachytit židovskou paměť v Československu ve 20. století. Z činnosti oddělení v roce 2012 chci upozornit zejména na tři témata.

Archivní sbírka Terezín digitalizována a přístupná on-line

Po několika letech příprav, skenování a nového popisování dokumentů Židovské muzeum zpřístupnilo svůj nový on-line katalog sbírek na internetové adrese <http://collections.jewishmuseum.cz/>. Publikaci archivních a jiných zdrojů uložených v našich sbírkách považujeme za dlouhodobou prioritu muzea s tím, že postupně budou do online katalogu přidávány další informace o archivních dokumentech, fotografiích a sbírkových předmětech. K 71. výročí prvního transportu do Terezína jsme v katalogu zveřejnili kompletní digitalizovanou archivní sbírku Terezín, která představuje významný soubor dokumentů k dějinám terezínského ghetta.

Koncem druhé světové války byly mnohé originální dokumenty vytvořené německou komandaturou nebo židovskou „samosprávou“ na příkaz nacistů zničeny. Již v době existence ghetta se nicméně několik jednotlivců či skupin z řad vězňů rozhodlo dokumenty zachránit a někteří z přeživších v tom pokračovali i po skončení války, zejména v rámci tzv. Dokumentační akce a později v Židovském muzeu. Sbíрка Terezín, kterou později uspořádaly Anna Hyndráková a Anita Franková, obsahuje např. zlomky původního aktového materiálu „Židovské rady starších“ v Terezíně, dokumenty k přípravě struktury a fungování ghetta, vzdělávání dětí či kulturnímu životu vězňů. Projekt digitalizace probíhal za podpory Conference on Jewish Material Claims Against Germany od roku 2009. Celkem bylo v jeho rámci zpracováno více než 100 000 stránek

archivního materiálu, které byly nově zkatologizovány a opatřeny strukturovanými metadaty. Na internetu nebyly zpřístupněny dokumenty, které obsahují citlivé osobní údaje - ty jsou přístupné pouze v souladu s archivním zákonem registrovaným uživatelům v prostorách Židovského muzea. Věříme, že dokumenty publikované online budou využívány jak ve vzdělávání, tak i historiky - třeba i to přispěje k tomu, aby se terezínské ghetto dočkalo monografie na úrovni současné historiografie o holocaustu.

Židovská Ostrava online

K 70. výročí židovských transportů z Ostravy do Terezína zveřejnilo ŽMP on-line sbírku osobních a rodinných dokumentů, které přibližují každodenní život ostravských Židů před druhou světovou válkou, jejich osudy během holocaustu i příběhy těch, kteří jej přežili. Sbíрка obsahuje zhruba dva tisíce dopisů, fotografií a úředních dokumentů. Součástí katalogu sbírek je také on-line výstava založená na unikátní korespondenci rodiny Goldbergů, která byla holocaustem rozdělena: zatímco třem bratrům - Oskarovi, Mosesovi a Norbertovi - se v roce 1939 podařilo uprchnout do Velké Británie, zůstali jejich rodiče a sestry s dětmi v okupované Evropě, kde zahynuli. Jejich dopisy, plné smutku z odloučení, touhy po svobodě i marné snahy o opětovné setkání celé rodiny, působivě ilustrují pronásledování židovského obyvatelstva v „Protektorátu Čechy a Morava“. Ukazují také, jak obtížné bylo pro židovské obyvatele „Protektorátu“ uniknout přes bariéru víz, povolení a zavřených hranic do svobodného světa.

Sbíрка dokumentů je výsledkem několikaleté činnosti dobrovolníků při Kingstonské synagoze v jihovýchodním Londýně, která dostala do užívání svitek tóry pocházející z předválečné Ostravy. Rozsáhlý soubor těchto svitků, v době okupace zabavených a svezných do pražského židovského muzea, byl v 60. letech 20. století komunistickým státem tehdejšímu Státnímu židovskému muzeu odejmut a prodán do Velké Británie, odkud jej nadace The Czech Memorial Scrolls Trust zapůjčuje synagogálním sborům po celém světě. Ostravská skupina v Kingstonu začala pod vedením pana Davida Lawsona pracovat v roce 2006. Kromě dokumentace osudů ostravských Židů si za cíl vytkla i oživit památku na ně. Postupně tak kolem sebe vytvořila virtuální, po celém světě rozptýlenou komunitu bývalých židovských Ostravanů, kterým pomáhá znovu najít vztah k rodnému městu jich samotných, jejich rodičů či prarodičů. Židovské muzeum v Praze se před třemi lety do aktivit ostravské skupiny v Kingstonu zapojilo a v rámci společného projektu zajistilo katalogizaci, digitalizaci a publikaci této ojedinelé sbírky. ►

Podat svědectví

V rámci projektu Evropská infrastruktura pro výzkum holocaustu (www.ehri-project.eu) spolupřátal Michal Frankl workshop o dokumentaci holocaustu v letech bezprostředně po osvobození. Setkání historiků a archivářů z více než deseti zemí se konalo na konci listopadu v Budapešti a účastníci poprvé komparativním způsobem analyzovali činnost židovských historických komisí v Polsku a v DP-táborech, francouzského Centre de documentation juive contemporaine, Jad vašem a Lohamei HaGheta'ot či československou Dokumentační akci. Velmi přesvědčivě ukázali, že po skončení války považovala řada přeživších za prvořadě podat svědectví a sbírat dokumenty o pronásledování, věznění a fyzické likvidaci Židů. Mnoho židovských aktivistů,

sionistů či asimilantů se do těchto dokumentačních projektů zapojilo i když sami ještě po osvobození nedokázali založit nový domov a rekonstruovat svůj život. Stejně jako řada novějších studií i tento workshop ukázal, že zjednodušené představy o poválečném mlčení o holocaustu („mýtus mlčení“) je třeba revidovat. V rámci projektu i činnosti oddělení bychom se chtěli rané dokumentaci holocaustu věnovat i nadále.

A co zajímavého můžete čekat v roce 2013? Na podzim kurátorka Jana Šplíchalová ve spolupráci s Evou Struskovou z Národního filmového archivu připravuje výstavu o filmování v Terezíně. Snad i vy budete překvapeni méně známými záběry a fakty o nacistické snaze o propagandistické využití Terezína.

Oddělení pro vzdělávání a kulturu Židovského muzea v Praze

Zuzana Pavlovská, vedoucí Oddělení pro vzdělávání a kulturu Židovského muzea v Praze

Z vernisáže výstavy Vedem - foto Filip Mašek

Foto Dany Cabanové z besedy Tomáše Töpfera a Helgy Hoškové

Rok 2012 provázal jak Oddělení pro vzdělávání a kulturu Židovského muzea v Praze (OVK ŽMP), tak i jeho brněnskou pobočku především pořádáním přednášek a workshopů pro studenty a žáky základních a středních škol z celé České republiky. Největší zájem byl tradičně o přednášky a interaktivní workshopy věnované tematice šoa, antisemitismu a perzekuci českých a moravských Židů za druhé světové války. Největší zájem ze strany škol byl o setkání a besedy s pamětníky. Celkem se programů OVK ŽMP zúčastnilo 8 431 studentů a žáků.

Díky projektu *Naši nebo cizí? Židé v českém dvacátém století*, které Židovské muzeum v Praze zahájilo v roce 2011 ve spolupráci s muzejním Oddělením šoa a Institutem Terezínské iniciativy, mělo OVK ŽMP možnost více rozvíjet svoji činnost. Minulý rok jsme na tomto místě informovali o nově vzniklém workshopu *Ghetto Lodž*,

který vznikl k připomenutí 70. výročí transportů do lodžského ghetta, a rozšířil tak nabídku interaktivních workshopů obou oddělení. Letos jsme se rozhodli zaměřit na další velmi důležité téma, o kterém se dosud mnoho nemluvalo, a to na téma uprchlíků. Byl vytvořen nový workshop nazvaný *Nevítaní cizinci*. Tento workshop se věnuje židovským uprchlíkům do Československa a krizi uprchlické politiky v roce 1938. Zabývá se zejména uprchlíky z Rakouska, kteří se po jeho „anšlusu“ k Německu pokoušeli v Československu najít útočiště. Nezapomíná také na osudy lidí na území tzv. Sudet přehajících po uzavření Mnichovské dohody do vnitrozemí, odkud byli často i přes nebezpečí, které jim hrozilo, vraceni zpět. Připraveným workshopem, jehož jednoznačnou předností je přesah do současnosti k aktuálním tématům, otevíráme celou řadu otázek. Jedním z našich hlavních cílů je na základě dobových dokumentů ukázat, že

uprchlíci byli zcela závislí na politické vůli států, do kterých přicházeli, a na jednání jejich úřadů. Přicházeli často bez jakýchkoli prostředků a byli tedy odkázáni na pomoc druhých. Tímto chceme především demonstrovat, jak důležitý je rozhodný a vstřícný postoj demokratických států vůči uprchlíkům, a jaké klady a nedostatky provázely a někdy stále provázejí jednání evropských demokracií v tomto ohledu. Workshop jsme měli možnost představit pedagogům na semináři, který pro vybrané pedagogy z celé České republiky pořádá každý rok Památník Terezín. Téměř 70 učitelů se tak prostřednictvím tohoto workshopu seznámilo s tématem, které je často opomíjeno nejen na českých školách, ale i ve společnosti, a také si vyzkoušelo vzdělávací metodu skládkového čtení (metoda, která pomáhá studentům nalézt v textu podstatné informace a oddělit je od vedlejších, zaujímat různé role ve skupině /učitel - student/ a především vede k propojování informací daného tématu). I v tomto workshopu klademe důraz na práci s primárními dokumenty, které činí práci velmi atraktivní jak pro pedagogy, tak pro studenty. Několik takových workshopů se již uskutečnilo.

V rámci projektu *Naši nebo cizí? Židé v českém dvacátém století* byla navázána úzká spolupráce s téměř třiceti školami jako pilotními pracovišti. Jejich hlavním úkolem je v praxi ozkoušet metodiky vytvořené projektem. V těchto školách ale také mohou vznikat jakási regionální centra, nabízející dalším školám z okolí aktivitu, které OVK ŽMP plně podporuje a organizačně zajišťuje. Jednou z nich je setkání studentů s pamětníky v jednotlivých regionech. Ráda bych zmínila několik míst, která byla takto navštívena.

V Gymnáziu Třeboň a v ZŠ Kravaře měli studenti možnost setkat se s paní Martou Kottovou, v ZŠ Jílové u Prahy s panem Pavlem Wernerem, na Gymnáziu Česká a Olympijských nadějí v Českých Budějovicích s paní Michaelou Vidlákovou. Se studenty Obchodní akademie v Lysé nad Labem i s pozvanými žáky z okolních základních škol hovořila paní Doris Grozdanovičová. Všechna zmíněná setkání se setkala s velkým zájmem ze strany studentů i pedagogů.

V roce 2012 jsme byli ve spojení s žáky, studenty i pedagogy prostřednictvím dalších vzdělávacích akcí. V září jsme navázali na již tříletou spolupráci s irskou organizací Holocaust Education Trust Ireland (HETI) při Projektu Krokus. Spolu s námi se do něj již několik let zapojují další a další školy nejen v Irsku, ale i v jiných zemích. HETI prostřednictvím OVK ŽMP školám zdarma poskytuje cibulky žlutých krokusů, které studenti na podzim zasadili jako připomínku jednoho a půl milionu židovských dětí, které zahynuly během šoa, i dalších zavražděných dětí. Barva má žákům připomínat žlutou Davidovu hvězdu. V ideálních podmínkách cibulky krokusů vykvetou na konci ledna nebo začátkem února, tedy v období, kdy si svět připomíná Mezinárodní den památky obětí holocaustu (27. ledna). Minulý rok se projektu

v ČR zúčastnilo téměř 180 škol základních, středních, ale i mateřských škol.

Navázali jsme také na spolupráci se společností Opona, o.p.s., se kterou jsme měli možnost na jaře a na podzim pořádat workshopy o Petru Ginzovi. Workshop byl vytvořen ve spolupráci s pražským gymnáziem Přírodní škola a jeho součástí bylo promítání filmu *Poslední let Petra Ginze*. Tato spolupráce vyvrcholila v prosinci 2012 v prostorách OVK ŽMP v Maiselově ulici vernisáží výstavy *Vedem: Cesta terezínských kluků stále pokračuje*. Výstava představila život a tvorbu chlapců z Domova 1 v terezínském ghettu, zejména fungování samosprávy a časopis *Vedem*, v němž se téměř po dva roky odrážel jak život chlapců, tak celého ghetta. Na dílo „kluků z jedničky“ navázali v rámci soutěže „Převzmete terezínskou štafetu“, o které jsme vás informovali minulý rok, mladí lidé z nejrůznějších částí České republiky, jejichž práce byly na vernisáži také představeny. Večerem provázeli studenti gymnázia Přírodní škola, v publiku jsme měli možnost vidět řadu pamětníků jako paní Doris Grozdanovičovou, Dagmar Lieblovou, pana Tomana Broda, Pavla Wernera a Tomyho Karase. Díky moderní technologii jsme se také spojili s panem Jiřím Bradym v Kanadě, který byl jedním z „kluků z jedničky“. Na závěr vernisáže zazněla hymna Republiky Škid a paní Doris Grozdanovičová spolu s paní Dagmar Lieblovou rozkrojily dort se znakem Republiky Škid. (Viz foto na str. 13.)

Jako v minulých letech jsme značnou pozornost věnovali večerním pořadům pro veřejnost. Nově jsme připravili cyklus *Judaismus očima židovských velikanů*, ve kterém byly v roce 2012 představeny významné osobnosti jako např. Bachja ibn Pakuda, Jehuda ha-Levi, Moše ben Maimon, Izák Luria, Mordechai Kaplana nebo Josef Ber Solovějčik. Cyklus vznikl s laskavou podporou NFOH, za kterou děkujeme. Uskutečnily se i další zajímavé pořady a návštěvníci se mohli setkat i s řadou významných hostů, například při uvádění zajímavých, nově vydaných knih. Patřila k nim knížka překladatelky a pamětnice Eriky Bezdíčkové *Královské děti* stejně jako kniha *Z Prahy do Prahy přes Terezín, Osvětim a Leningrad* Evelyny Merové (roz. Landové). Jednou z nejdůležitějších událostí pak bylo loni v říjnu představení deníku výtvarnice Helgy Hoškové - *Deník 1938 - 1945*. Během večera, kterého se zúčastnilo na 200 hostů, jsme měli možnost slyšet ukázky z deníku a také rozhovor, který s paní Helgou vedl Tomáš Töpfer. Slavnostním večerem hudebně doprovázeli syn a vnučka paní Helgy.

Závěrem bych ráda poděkovala všem členům Terezínské iniciativy, kteří s námi minulý rok spolupracovali, a těším se na další setkání v roce 2013.

Zprávu o činnosti Institutu Terezínské iniciativy přineseme v příštím čísle.

Bubny, cesta jinam

Rozhovor Michala Stránského s Pavlem Štinglem o záměru vybudovat nový Památník šoa v Praze

Představte, prosím, ve stručnosti záměr vašeho projektu Bubny, cesta jinam. Proč si myslíte, že je třeba, aby Praha měla Památník šoa? Nestačí Pinkasova synagoga?

Srovnání s Pinkasovou synagogou je pro tento záměr trochu neproveditelné. Unikátní památník se jmény těch, kteří se nevrátili, má a bude mít svou zásadní roli pro Prahu i celou naši zemi. Je to zamyšlení a emoce bez potřeby dalšího komentáře.

Záměr, který bychom rádi založili na nádraží Bubny, je koncepcí moderního muzea. Tedy celkově jiného žánru a jiného způsobu veřejného dialogu, než který nabízí Pinkasova synagoga.

Stálá expozice by měla vytvořit plochu k zamyšlení nad válečnou zkušeností v nadčasovém slova smyslu. Měla by být jakýmsi základem pro dialog neustále se proměňující, rostoucí, pro témata, která řeší také stigmata současnosti, vyrůstající z minulých zkušeností.

Podstatným rysem celého záměru je také skutečnost, že generace pamětníků už nemá fyzickou sílu na sdělování svých válečných zkušeností dalším generacím. Podobně tomu bylo v Lidicích, kde jsem realizoval novou expozici tamního památníku. Staré muzeum, které sloužilo do padesátých let, bylo založeno na osobním setkání se ženami, které zažily tragédii vesnice a prošly koncentračními tábory. V době, kdy se nová koncepce v Lidicích začala rodit, už však bylo jen málo těch, které by dokázaly každodenně docházet do muzea a návštěvníkům své vzpomínky opakovat.

Jak složité bylo a je dojednat se všemi zúčastněnými a zainteresovanými vybudování dalšího židovského památníku? Nestačí Památník Terezín a Židovské muzeum v Praze?

Je otázka, které zainteresované máte na mysli. Pro mne je dnes hlavním předmětem jednání majitel objektu, což jsou České dráhy. Toto jednání zatím zdárně pokračuje, i když jednoduché není. Snažím se pro myšlenku vytvořit potřebné politické, kulturní a odborné zázemí, mezi které patří i prezentace záměru a některá osobní jednání s představiteli zmíněných stávajících institucí.

Pro dynamiku otázek právních a praktických jsme založili novou obecně prospěšnou společnost, která je dnes řádně registrována. Jako jednoho z prvních partnerů ku pomoci ve formálních jednáních jsme oslovili Židovskou obec v Praze. Bez té a bez vazby na Federaci židovských obcí bych si celý proces tak nějak ani neuměl představit.

Nicméně já ani další spoluzakladatelé OPS asi nebudou těmi, kdo bude jednou na nádraží trhat vstupenky. Čas ukáže, která instituce bude jednou novou expozici provozovat,

či zda se vytvoří vlastní životaschopné zázemí provozní, programové, vzdělávací a podobně. Mezitím vznikne projekt nového památníku, který propracuje jeho expoziční, vzdělávací i galerijní prostor. Na scénáři, ze kterého koncepce vyjde, budeme rozhodně rádi spolupracovat jak s Památníkem Terezín, tak s Židovským muzeem v Praze. Touto spoluprací mám na mysli jak polohu významovou či historickou, tak koordinační.

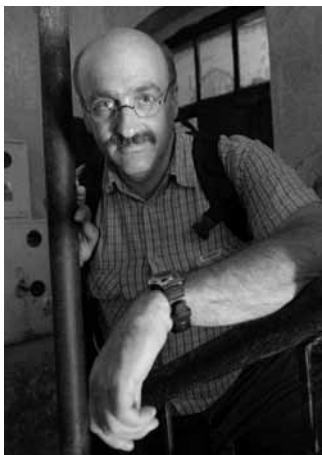
Já osobně považuji Památník Terezín především za hodnotnou službu unikátnímu místu, městu pohnuté historie, ghettu židovských osudů, prostoru nacistické zvěle. Židovské muzeum v Praze má unikátní sbírky z dávných časů, těch se nový záměr téměř netýká - i když v ideálním případě by kulturně i významově navazovat měl. Muzeum má také své vzdělávací centrum a kvalitní historiky holocaustu, kteří by nepochybně mohli v našem projektu nalézt nový prostor pro vlastní záměry, nebo snad plány společné. To ukáže čas.

Co bych považoval za nejhorší variantu do budoucna, by byla nějaká soutěž nebo konkurence na poli této pohnuté historie. Věřím, že všechny zmíněné instituce by měly mít svůj jasný prostor v obecné kulturní nabídce, svá témata k veřejnosti naší i zahraničním turistům, svůj osobitý střípek v mozaice celosvětových muzeí, která téma moderní historie komunikují. Terezín je zkrátka město - pevnost, město - ghetto... Pražské židovské muzeum je pro mne strážce dávných pokladů a relikvií i osudů a výlučnosti kulturní minority. Nádraží by mohlo být křižovatkou cest, vztahů, časů. Přestupní stanicí do zlého i dobrého. Kontaktní místo pro široký dialog, nové pohledy na téma.

Co nového chcete v Bubnech předvést návštěvníkovi, divákovi? Chcete působit jen na jeho emoce nebo snad chcete předvést nějaká nová fakta, dosud neznámá?

Nová fakta jsou vždy dobrou pomůckou k povzbuzení zájmu, i když jaká nová fakta mohou vnést něco převratného do tématu již tolikrát zpracovaného a nejednou znamenité? Myslím, že hlavní snahou je dát obyvatelům a návštěvníkům Prahy místo k novému zamyšlení nad tématem, nové pohledy, povzbudit energii tématu, jehož pojem nesmazatelně existuje.

Téma válečných příběhů českých Židů prodělalo od roku 1945 neuvěřitelné proměny v obecné komunikaci. Nejprve bylo samotnými pamětníky (až na malé výjimky) potlačováno, vytěšňováno. Bylo třeba začít znovu a žít jinak než koncentrákem, mít děti, založit nové rodiny. Do toho se odvíjela nová dramata naší poválečné historie, bylo třeba se vyrovnávat s novými hrůzami. Pak většinou teprve s otázkami vlastních dětí se pamětníci začali vracet ke svým

válečným obrazům. Začala se hledat slova k vyjádření těch románů... Se stárnutím generace se pak dostavuje široká, bytostná potřeba ta svědectví předat, zaznamenat, zhodnotit pro další generace... Přichází etapa opačného efektu, než nesla léta poválečná. Téma se zpracovává až masově, částečně devaluje, pro televizního diváka se šablona holocaustu stává jedním typovým příběhem... Už samotná historie válečného odkazu je velikým příběhem!

Židovská otázka ve světě dobývaném nacismem se ve skutečnosti nikdy nemůže vyčerpat. Je ovšem potřeba řešit, jak tato témata hodnotně komunikovat. To je snad největší úlohou nového záměru. Ostatně to je povinností nás všech. Samo nádraží je nic než dotýkaný prostor. Prostor pro předávání. Místo, které nese větší tajemství než školní třída nebo sálek v kulturáku.

Samotná práce historiků v kontextu druhé světové války dnes má své uspokojivé parametry. Vzniká bezpočet odborných prací. Řada z nich přináší nové pohledy, veliká poučení dnešku. Role, kterou já sobě přikládám, není dějepisné bádání. Nejsem ani historik ani pedagog. Mohu snad pomoci medializaci objevených skutečností, zdůraznění jejich významů, jejich konfrontace s varujícími rysy současnosti. To bych já osobně považoval za rozhodující roli nového památníku. Rád bych zpracoval témata navazující na historii, tak abych ji aktualizoval a přiblížil této době. Nejsem to ovšem jen já sám, kdo bude koncipovat poslání a tvář nové expozice a celého objektu. V autorském týmu budou historici, metodikové vzdělávání, výtvarníci, kurátoři.

Tedy ať budeme pracovat s fakty novými či starými, je třeba podpořit jejich významy a hloubku... nová jsou střešní témata - PROPAGANDA NACISTICKÝCH POČÁTKŮ, BIOLOGIE VÁLKY, ZNEUŽITÍ VĚDY V TOTALITÁCH, SLEPÉ ULIČKY VÝVOJOVÝCH TEORIÍ a podobně.

Vedle témat pro moderní vzdělávání jsou zde pochopitelně i témata výstavní - POHLEDY MLADÝCH UMĚLCŮ NA TÉMA ŠOA, OBRAZY DRUHÉ A TŘETÍ GENERACE, OBRAZY GENOCID VÁLEČNÝCH A POVÁLEČNÝCH...

Je nádraží v Bubnech něčím jiným pozoruhodné než tím, že odsud odcházely transporty do Terezína a do Lodže?

Do Lodže tudy prošlo pět tisíc deportovaných. Shodou okolností také ta část mé rodiny, kterou nacistické zákony označily za židovskou. To ale snad není klíčovým důvodem, proč se tímto zadáním zabývám. Svou vlastní rodinu mohu řešit v domácím albu.

Já sám jsem shodou okolností vyrostl v nenápadně zaprášené uličce těsně sousedící s nádražím Bubny. V mém dětství se o těchto věcech nehovořilo. Tajemství místa se tedy vynořilo až mnohem později a tím více bylo jeho zviditelnění dramatickým. Dotýkaným místům by se jejich tajemství měla ponechávat, aby se dala využít pro další poznávání. Každá doba by pak měla hledat jazyk, jak ta tajemství udělat dostupnými těm, kteří do nich chtějí pronikat.

Foto: Karel Cudlín

Ještě o Leovi Eitingerovi a jeho příběhu „O cestě ze tmy do světa“

Eva Štichová

V říjnovém čísle tohoto časopisu jste si mohli přečíst článek o díle našeho rodáka a přeživšího holocaust - proslulého norského psychiatra Lea Eitingera.

Ráda bych zde doplnila několik informací. K nedožitému jubileu jeho stých narozenin vysílal Český rozhlas - Vltava rozsáhlé pásmo o jeho záslužné činnosti. Více se zájemce dozví v biografii „Lékař pro život“, která byla přeložena do češtiny a právě vyšla v nakladatelství „Doplňek“.

K uctění jeho památky byla v jeho rodišti Lomnici u Tišnova odhalena jeho busta a v Brně byla uspořádána vědecká konference, na které se podílely Univerzita v Oslo a Masarykova univerzita, na které promoval. Mottem ceny za badatelskou práci Lea Eitingera, kterou uděluje norská univerzita, je Eitingerovo krédo „Odhoďme lhovost, zapomeňme být lidmi“.

Pro nás jsou důležité jeho závěry, vycházející z vlastních prožitků: „Jen ti, kteří zvládli vnitřně zpracovat děsivou zkušenost holocaustu, mohli vést plnohodnotný život v době míru“ nebo „Účinně se bránit je něco jiného než mstít se“. Oběti norimberských zákonů a konečného řešení nežádají odplatu, ale spravedlnost.

V pátek 8. března 2013 pořádá Institut Tereziánské iniciativy a Židovské muzeum v Praze v rámci projektu *Naši nebo cizí? Židé v českém 20. století* konferenci pro učitele, jejímž tématem bude nejen tzv. Tereziánský rodinný tábor v Osvětimi, ale také obecněji kultura a tradice připomínání obětí u nás. Součástí programu, který bude probíhat v prostorách Oddělení pro vzdělávání a kulturu Židovského muzea v Praze, bude účast na tryzně za zavražděné v noci z 8. na 9. března 1944 v osvětimských plynových komorách v Pinkasově synagoze a také beseda s pamětníky. V případě zájmu o účast na konferenci nebo na besedě kontaktujte Terezu Štěpkovou, tereza.stepkova@terezinstudies.cz, +420 776 743 554.

DEN PAMÁTKY OBĚTÍ HOLOCAUSTU A PŘEDCHÁZENÍ ZLOČINŮM

Slavnostní shromáždění letos zahájil Petr Papoušek, předseda Federace židovských obcí v České republice. Po něm následoval projev Aleny Gajdůškové, 1. místopředsdkyně Senátu Parlamentu, a pak promluvil prof. Tomáš Kosta. Závěrečné slovo patřilo opět Petru Papouškovi.

O hudební zpestření se postarali Pavlína Matiová (zpěv) a Tomáš Kačo (klavír). Zejména působivý byl v jejich podání *Čajori Romani (Cikánský pláč)*.

Slavnostní setkání proběhlo 25. ledna 2013, letos již po osmé. Bohužel zde chyběli někteří *tradiční* účastníci, jako například Přemysl Sobotka, Miroslava Němcová, ale i mnoho dalších. Nevystoupil nikdo, aby připomněl romské oběti. Škoda, bývalo to slavnostnější a důstojnější.

Petr Papoušek, předseda Federace židovských obcí v ČR:

Při takových příležitostech, jako je dnes, se obvykle připomínají miliony obětí druhé světové války. Zvěrstva spáchaná nacistickým režimem, koncentrační tábory, plynové komory. Mluvíme o tom, že je třeba si tyto události připomínat, abychom nezapomněli a nic podobného se již neopakovalo. Rád bych v tuto chvíli na půdě Senátu Parlamentu ČR připomněl jeden zapomenutý příběh z milionů ostatních. Jedná se o příběh Yelly Kubáلكové, jejího manžela Antonína a syna Petra.

Yella Kubáلكová se narodila v polském Bílsku 15. června 1910 do židovské rodiny obchodníka Richarda Glücklicha a jeho ženy Sidi. Zde absolvovala střední školu. 29. dubna 1929 složila v Opavě s úspěchem zkoušku, která ji opravňovala vyučovat francouzštinu na školách. Její budoucí manžel Antonín Kubálek, narozený 8. ledna 1909 v Olomouci-Pavlovicích, absolvoval v roce 1928 hoteliérskou školu v Grenoblu s francouzským vyučovacím jazykem. Obě-

ma budoucím manželům byl společný zájem o francouzštinu, která sehrála zřejmě roli i při jejich seznámení. Jejich syn Petr vzpomíná: „Tatínek kdysi vyprávěl, že šel ve Vídni po ulici a uviděl za výkladem ručně malovaný plakát s nabídkou kurzů francouzštiny a upozorněním, že se přijímají noví žáci. Na plakátu ho vedle obsahu zaujalo jeho výtvarné provedení, on sám rád kreslil. Neváhal a vstoupil do domu, aby zjistil, kdo je autorem plakátu. Tak se seznámil s mou maminkou, Yellou Glücklichovou.“ Kdy se toto setkání uskutečnilo, Petr Kubálek neví. Jisté je, že 14. dubna 1936 se Antonín a Yella vzali. Svatbu měli na magistrátu ve Vídni. Zvolili civilní sňatek, protože je dělila příslušnost k církvím, Yella byla židovského, Antonín římsko-katolického vyznání. Oba novomanželé měli v době sňatku československé státní občanství a bydleli v Paffrathgasse 6, Wien. Z Vídně se novomanželé brzy přestěhovali do Jáchymova. Antonín zde pracoval jako volontér v lázeňském hotelu Radium Palace, aby se seznámil s jeho provozem a naučil se vést takový podnik. Život v Jáchymově byl pro ně idylický, nezatížený starostmi. Již v roce 1937 se mladí Kubáلكovi přestěhovali do Moravské Ostravy-Vítkovic. Antonín dostal lukrativní nabídku ujmout se správy Závodního hotelu Vítkovického horního a hutního těžířstva. Ke spokojenosti manželů Kubáلكových přispělo i to, že Yella po čase otěhotněla. Na dítě se oba těšili. Stín na jejich životy vrhalo zhoršení vztahů Čechů a sudetských Němců a následné události. Když se blížil termín Yellina porodu, manželé Kubáلكovi se dohodli, že dítě bude pokřtěno. Yella proto 28. listopadu 1938 podala na Okresním úřadě v Moravské Ostravě ozná-

mení, že vystupuje z židovské církve a zůstává bez náboženského vyznání. K tomu rozhodnutí jistě přispěla Mnichovská dohoda ze září 1938, zhoršující se postavení Židů a nejistá budoucnost. 7. prosince 1938 se Kubáلكům narodil syn Petr. Nedlouho po nacistické okupaci Čech a Moravy, 29. dubna 1939, se Antonín Kubálek s rodinou přestěhoval k otci do Olomouce, do bytu v hostinci Na Špici. V závodním hotelu rozvázal pracovní poměr až k 30. červnu 1939. Z místa sice odešel po vzájemné dohodě se zaměstnavatelem, skutečným důvodem však bylo manželství s Židovkou. 1. srpna 1939, po smrti otce, se Antonín Kubálek ujal hostince Na Špici v Olomouci.

Život ve smíšeném manželství začal být v roce 1940 stále problematictější. Yella převzala iniciativu a v březnu 1940 odjela do Prahy se informovat, co udělat, aby ochránila své dítě. Dostalo se jí rady, aby se rozvedla, že tak nejlépe svého muže a především Petra ušetří nepříjemností. Antonín Kubálek souhlasil. Krajský soud v Olomouci manžele rozloučil 10. dubna 1940 „bez viny stran“. Důvodem žaloby uváděným pro potřeby soudního jednání byl vzájemný „nepřekonatelný odpor“, uvádí se v rozsudku. Ten spolu s odcizením „způsobila zejména ta okolnost, že žalobce jest árijec, kdežto žalovaná jest původem úplná židovka, nyní bez náboženského vyznání“. Aby bylo podání žaloby o rozluku důvěryhodné, odstěhovala se Yella před rozlukou do domu v Komenského ulici 22, ke vzdálené příbuzné. Za manželem a synem však odtud docházela. Poté, co rozsudek nabyl právní moci, se kontakt mezi rozloučenými manželi musel omezit. Syna Petra si vzala Yel-

PROTI LIDSKOSTI V SENÁTU PARLAMENTU ČR

la k sobě, s bývalým manželem se stýkala tajně. Brzy se však ukázalo, že rozluka, která měla především uchránit malého Petra, nesplnila účel. Petr by býval v té době lépe chráněn, kdyby zůstalo zachováno smíšené manželství rodičů. Pokus o obnovení jejich manželství již nebyl povolen. 9. září 1941 se Yella přestěhovala i s Petrem k starší židovské kamarádce Anděle Wesselé do Nádražní ulice 28. Petr tam žil se svou maminkou až do 22. dubna 1942, kdy si ho jeho otec vzal k sobě do bytu v hostinci Na Špici. Na policejní přihlášce měl Petr Kubálek sice uvedeno v příslušné rubrice, že je katolík, ale protektorátní policejní přihláška byla označena červeným razítkem s písmenem J (Jude). Rovněž v kolonce „Jude?“ byla vepsána odpověď „ja“. Tou dobou Yella obdržela předvolání do olomouckého transportu Židů do Terezína. Na seřadiště Židů ve škole v Hálkově ulici odešla Yella s Andělou Wesselou a odjela 30. 6. 1942 transportem AAg do Terezína. V Terezíně se setkala se svojí sestrou Lise, která před transportem žila v Praze.

Bohužel ani ne do 14 dnů od příjezdu Yelly do Terezína obdržela Lisa předvolání do transportu dále na východ. Yella nechtěla svou sestru opustit a přihlásila se dobrovolně také. 14. 7. 1942 obě nastoupily do transportu AAX z Terezína do Malého Trostince. Z následujících prvních třech dnů transportu se zachovaly tři dopisy, které Yella vyhodila z dobytčího vagonu. Jako zázrakem se dostaly k adresátovi a my si je můžeme dnes přečíst:

Moji milí! Právě odjíždíme z T. a jsme na cestě do P. Přesné místo určení neznáme. Jede Yela, Lise, Anděla, dr. Spitzer. Inge je v pořádku a dobré myslí. Setkala se s příbuzným, který jí velice pomáhá. Zůstává v T., a bude pracovat jako pečovatelka u dětí. V T. je stravování dobré a Inge tam zůstává jako míšenka. Zvykla si už a ve svém příbuzném má velkou oporu. Weinb. také zůstávají v T. a taky se o Inge postarají. Opravdu si nedělejte starosti. My jsme bohužel museli pryč. Máme s sebou všechny svetry, punčochy a šaty. Pozdravujte srdečně mého

P. Kéž nám Bůh pomůže. Mnoho polibků, moji nejdražší! Vaše vás milující Y.

Na druhou stranu dopisu z cesty z Terezína do Malého Trostince, psaného 14. července 1942, v den vypravení transportu AAX, Yella připsala: *Vyhodím tento dopis z vlaku a doufám, že se k vám dostane, moji nejdražší. Právě jsme projeli Chocní. Je kolem 5 hod. ráno. Spala jsem na zemi a teď jsem uvolnila místo Lise. Jsme zdraví, a tak se dá hodně vydržet. Štěstí, že jsme pohromadě. Ještě jednou a znovu líbám, můj P.*

Yella s Andělou a sestrou byly na cestě do Polska několik dní. V druhém dni cesty, 15. července, píše dopis Anděla: *15. VII. 42. Drahý Petře! Maminka s tetou Lise jsou na cestě do P. Vesty a punčochy mají u sebe. Bůh nám pomůže dále. Vlak je přeplněný. Spaly jsme také na zemi. Jinak jsme šťastny, že jsme spolu. Líbám, líbám, líbám.*

Poslední dopis z 16. července je adresován opět synovi Petrovi. Rád bych ho nyní přečetl v originále z původního dokumentu: *čtvrtek, večer 16. VII. Můj zlatý Petře! Jsme zdraví. Ještě na cestě. Polibky, polibky polibky, Yela + Lise + Anděla. Ještě jednou polibky. Objímám Tě, můj dobrý, zlatý chlapče. Zůstaň zdrav! Tvoje máma. Tvoje máma!*

Dopis má pečlivou úpravu, je psán s rozmyslem, klidně, až na zopakovaná poslední slova: „Deine Mama!“ Je to poslední dopis Yelly Kubákové, dopis na rozloučenou, před násilnou smrtí.

Antonín Kubálek zůstal v Olomouci se synem Petrem sám. V březnu 1943 přišla další rána ve formě předvolání Petra na Úřad velitele bezpečnostní policie a SD v Praze. Od té chvíle se Antonín rozhodl svého syna ukrývat, a to se dařilo až do konce války.

Jsem velice rád, že adresát citovaných dopisů, Petr Kubálek, se po dlouhých letech navrátil ke kořenům své maminky a může tu být dnes s námi.

Dámy a pánové, v návaznosti na tento příběh bych nás všechny vyzval, abychom byli vždy aktivní proti myšlenkám, které se snaží zlehčovat naši historii. Proti myšlenkám, které potla-

čují právo jedince na lidskou důstojnost, svobodu náboženského vyznání. Proti myšlenkám, které jsou skryté rasistické a degradují naši společnost.

Je třeba, aby političtí představitelé na všech úrovních nesklouzávali k jednoduchým řešením a jejich symbolům. Jedním z důkazů tohoto problému je například právě zakončená volební kampaň. Ne všichni jsme hrdinové, ale můžeme se pokusit jimi být.

Alena Gajdůšková, 1. místopředsedkyně Senátu Parlamentu ČR:

Dnes, dva dny před 68. výročí osvobození Osvětimi, vyhlazovacího tábora, který je nejvýraznějším symbolem zřudnosti nacismu, chci připomenout tři aspekty vzpomínky, které si ostatně připomínám častěji. Bohužel stále častěji, když se setkávám s ignorancí plynoucí z neznalostí historických faktů, lehkomyšlném rozdmýchávání nenávisti, nacionalismu, rasismu, xenofobie, které vždycky v historii ústily ve zločiny proti lidskosti.

Mezinárodní den památky obětí holocaustu je příležitostí připomenout fakta, uvědomit si příčiny i souvislosti. V České republice se toto výročí díky akcím, na nichž se podílí zejména Federace židovských obcí v ČR, stalo významným. Jeho význam podtrhuje záštita předsedů obou komor Parlamentu ČR dnešní vzpomínky.

Vzpomínka a uctění památky obětí je však jen jeden aspekt 27. ledna. Musíme být připraveni převzít zodpovědnost za to, aby nové generace nespadly do kritické pastí amnézie. Mělo by být starostí pedagogů i politiků, když se mladí lidé dnes z nevě-

domosti stávají oběťmi demagogů a posléze zastánci obskurních historických koncepcí, které něco zdánlivě vysvětlují, ale v realitě zastírají důsledky zřudných ideologií.

Největším popřením památky obětí holocaustu by bylo, kdybychom dovolili, aby se něco podobného opakovalo. Urážkou obětí šoa by bylo už to, kdybychom dovolili, aby se bez patřičné odpovědi veřejně prezentovaly antisemitské názory a prohlášení. Kdyby historici přecházeli mávnutím ruky popírání holocaustu v dílech některých svých kolegů. Kdyby média a politici považovali za normální podporu extremistickým proudům. A kdyby údaje a tvrzení pochybných antisemitských publicistů byly pokládány za relevantní zdroj informací.

Proto je nutné připomenout - to za druhé -, že řada přeživších brutální periody historie je stále ještě mezi námi. Část z nich, ti, kteří ještě mají dostatek sil, nám pomáhají. Otvírají se kontaktům s mladými lidmi a podávají své svědectví. Pomáhají nám bojovat proti zmíněné nevědomosti a manipulacím. Část přeživších však potřebuje již naši péči. Péče o specifické choroby, spojené s traumatizujícími zážitky, je něčím, co je naší celospolečenskou povinností.

Když se dnes bavíme o zdravotnických standardech a říkáme věty jako „každý si může vybrat, pojistit se i připojistit se“, tak mimo jiné ignorujeme, že v historii ještě ne zcela dávno máme aspekty, kdy opravdu nemůže KAŽDÝ. Máme tedy úkol. Na historii, na disciplínu popisující dávné dění beze svědků, bude čas za 20 let. Teď jsme v situaci, kdy přeživší nesmíme ignorovat.

A za třetí: Musíme si uvědomit, že po oněch 68 letech žijeme v integrovaném společenství s evropskými a transatlantickými vazbami, ve společenství, které má své lidskoprávní standardy. Tyto standardy stojí právě na oně 68 a více let staré historické zkušenosti.

Zkušenost druhé světové války a prevence zločinů proti lidskosti jsou totiž samotné ideové základy jednotné Evropy. Obracet se proti tomu znamená popírat význam tragické historie pro naše dnešní poznání. Naopak, spo-

lečná hierarchie hodnot, standardy v oblasti lidských práv jsou výrazem toho, že naše historie byla také společná, nadnárodní, jakkoli různá společenství k ní přispěla různým způsobem. Společná vzpomínka a společné důsledky vyvozené z tragických period historie jsou důvodem i tmelem mezinárodních integračních procesů - a proto také integrace evropské. Bylo by zásadní chybou, popřením naší historické zkušenosti Českou republiku z tohoto společenství vydělit.

Nestačí se sklonit před osudem obětí, jakkoliv hluboce to děláme. Musíme také převzít jejich dědictví a starat se o to, aby se krutá a nelidská historie už nikdy nemohla zopakovat. To je naše dnešní odpovědnost.

Prof. Tomáš Kosta:

Před šedesáti devíti lety jsem byl transportován po letech v ghettu Terezín do Osvětimi. Bylo nás asi 1600 vězňů. Po výstupu z vlaku jsem předstoupil před esesáka, který ukazoval doprava nebo doleva, podle toho, jestli vězeň bude žít, anebo půjde do plynu. Hlásil jsem „19 let a zdravý“. Tuto selekci přežilo 400 lidí.

Po příjezdu jsme zjistili, o co šlo. Tak jsem zůstal náhodou naživu.

Dostat se z toho pekla pryč, bylo důležité - jedno, jak. Byli jsme čtyři kamarádi, kteří drželi spolu. Nacisti hledali soustružníky do *Außenkommando* v Meuslowitz na *Zwangsarbeit*. Jeden spoluvězeň mi poradil, abych se hlásil. Dostal jsem se do té skupiny, ačkoliv jsem tam nepatřil. Byla to práce ve zbrojovce, a když mi

Zpěvačka Pavlína Matiová

mistr přidělil práci, prasklo, že to neumím. Mistr byl předválečný sociální demokrat a neudal mě, naopak, přidělil mě na kontrolu. Občas mi přinesl kus chleba. Tak jsem zůstal náhodou naživu.

Když se k lágru blížili Američani, tak nás naložili do otevřených dobytčáků a transportovali směrem k Mauthausenu. Blízko Karlových Varů vlak napadli hloubkoví letci a rozstříleli lokomotivu. Při tom se mi podařilo s kamarádem utéct. Obstarali jsme si šaty a chtěli jsme se dostat do Prahy. Daleko jsme nedošli, chytili nás a zařadili do transportu smrti. Po mém třetím pokusu o útěk mě hodili zase do nějakého dobytčáku, který se snažil ujet pronásledujícím armádním spojencům. Tak jsem se octl 5. května 1945 na nádraží Bohušovice, kde nás převzal Červený kříž. Byl jsem jeden z mála živých mezi hromadou mrtvol, vážil jsem 45 kilo. Matka, která přežila jako vězeňkyně v Terezíně, mě nemohla poznat. Svou anabázi jsem ukončil jako zázrakem právě v Terezíně, a tím se uzavřelo nejhorší období mého života.

Osvětim, Terezín a mnoho dalších koncentráků stále zůstávají symbolem a centrem neustálého upomínání na hrůzy židovské genocidy.

Moje poučení: bránit se násilí je nutno začít co nejdříve, potom je pozdě, v diktatuře je to mnohem obtížnější.

Foto ze Senátu:
Michal Stránský

Přírodní gymnázium se nám opět hlásí

Pavel Werner, foto Filip Mašek

Našich mladých přátelích z Přírodního gymnázia se v našem časopise již psalo několikrát, a to z pera různých autorů článků. Vždy zazněla chvála. Tentokrát jsem se rozhodl i já se zmínit o nedávném pořadu, spojeným s vernisáží panelů o Petru Ginzovi a časopisu Vedem. V této souvislosti si vzpomínám na moje první setkání s partou z PG (Přírodní gymnázium). Přišlo jich několik spolu s ředitelem do zasedačky TI s tím, že vytvořili na webu portál s časopisem Vedem a že by se rádi setkali s přeživšími Terezín, aby si mohli život mladých

napíše nejlepší stránky, napodobující autorský kolektiv z L 417, když sestavoval časopis Vedem. Chtěl bych také připomenout poslední sněm TI, na němž skupina studentů připravila živý program. Vymysleli si, že nás seznámí s časopisem Vedem, protože již není asi přímého pamětníka v Česku. A že si při této příležitosti zazpíváme *terezínskou hymnu*. Upozornil jsem, že ne všichni zúčastnění si budou pamatovat slova - oni pohotově rozdali natištěný text.

Ještě před sněmem mě žádali o pomoc s melodií. Ptali se v Památníku Terezín, ale tam žádnou nahrávku neměli. Prý by jim stačil notový záznam - kde ten sehnat? Zachránila to naše předsedkyně Dana Lieblová, která měla melodii doma. A tak se mohlo zpívat.

Mám za sebou celou řadu besed se školáky i dospělými a vzpomínky na pobyt v lágrech, i když živé, mě nechávají klidným a emoce jdou mimo. Ale zhlédnout

např. jejich originální představení hry Hanuše Hachenburga, která sama o sobě je hodně těžká na pochopení, se mnou pořádně zacloumala. Totéž se stalo při čtvrté vernisáži. Opět mně dobře známí aktéři - Matouš a Filip a nemohu pominout ani Františka (ředitel Tichý), který tentokrát stál trochu opodál a jako by byl mimo hru - ale mě neošálil, jeho téměř nezatelné vstupy, jsem zachytil, neboť jsem byl připraven. A Matouš - to je u mne pan Režisér (záměrně psáno s velkým R) a Filip, ten najednou vytáhnou se kameraman! Ale zcela jednoznačně mě fascinovala moderátorka, dívka s černými vlasy, kterou jsem znal, ale nikoliv podle jména. Tak profesionálně vybroušené vedení onoho nelehkého spojení přes skype s Jirkou Bradym v Kanadě svedla s bravurní lehkostí.

A opět - kde se berou ty nápady uspořádat to či ono. Přičemž zatím vše znamenalo nejen osobní nasazení, ale

Pavel Werner mezi studenty

i značné finanční náklady. Zde mně nezbývá nic jiného, než se vrátit k panu řediteli, alias Františkovi. Když pročítám jeho dokumentární autobiografii „PŘÍRODNÍ ŠKOLA - cesta jako cíl aneb vyprávění o minulosti, současnosti a zkušenostech alternativního gymnázia“, zčásti chápu i tu skutečnost, že na čtvrté vernisáži byl sál zcela zaplněn a to většinou úspěšnými - předpokládám z valné části rodiči. Nejsem ale odborník na pedagogiku normální, natož alternativní, ale něco na tom bude. Domnívám se, že sebevětší iniciativa studentů (nebo žáků) se mine úspěchem, není-li v souladu s míněním vedení. Menší akce protlačí i pedagog, který má empatii ke svým žákům - při větší akci to bez vedení nesvede.

Ale vraťme se opět k již zmiňované vernisáži výstavy o časopisu. Byl jsem nesmírně překvapen, když na závěr byla zájemcům předána práce studentky Lauderdaleovy školy Kateřiny Steinové „Osudy jednoho židovského sirotčince“.

O tom, že Kateřina Steinová na tomto díle pracovala, jsem věděl, protože jsem byl při přípravě dotazován na můj pobyt v Belgické 25 (podobně jako Anna Hyndráková). Překvapilo mě především to, že to bylo opět PG, které tuto knížku rozdávalo! Nikoliv někdo ze studentů gymnázia, který by tuto příležitost využil a třeba i pozval někoho z přeživších (myslím, že jsme dostupní asi tři) na besedu k nim.

Na závěr bych měl ještě připomenout nahrávky a vydaná DVD s námi, výše jmenovanými. S čím nás ještě překvapí ta neuvěřitelná parta?

Doris Grozdanovičová a Dagmar Lieblová krájejí na vernisáži výstavy Vedem dort se znakem Republiky Škid

v ghettu oživit vzpomínkami přímého účastníka. Doporučil jsem jim Míšu Vidlákovou a Tomana Broda, protože moje vzpomínky na Terezín přehlušily dosud živé vzpomínky z Birkenau a ostatních lágrů. Když jsem si pak otevřel na webu jejich stránky, tak jsem za chvíli toho měl dost, a vůbec mě nenapadlo, že ta skupina studentů spolu s ředitelem představují obrovský náboj, který neustále exploduje a každá exploze představuje něco jiného a hlavně živého a nikoliv popisného, jak jsem si na počátku představoval. A o těch „explozích“ jsme již v našem časopise psali. Koho by tehdy napadlo, že se bude hrát fotbal v Magdeburku, že se v Bohušovicích na nádraží ocitne pamětní deska na transporty, že se půjde po cestě na bubenské nádraží a hlavně, že se jim podaří získat pro jejich projekt Terezínské štafety celou řadu škol, respektive skupinek žáků a studentů a přimět je k soutěži, kdo

Zpráva o „transportu“ do Osvětimi

Luděk Eliáš

Autobus byl zcela zaplněn společností velmi různorodou. Několik členů ostravského Rotary clubu, který byl iniciátorem i donátorem celé akce, herci ostravských divadel, několik středoškolských studentů, pak skupina lidí, spojených zájmem o historii, a jeden starý člověk. Pamětník. Směr cesty: Polsko - koncentrační tábor Auschwitz - Birkenau.

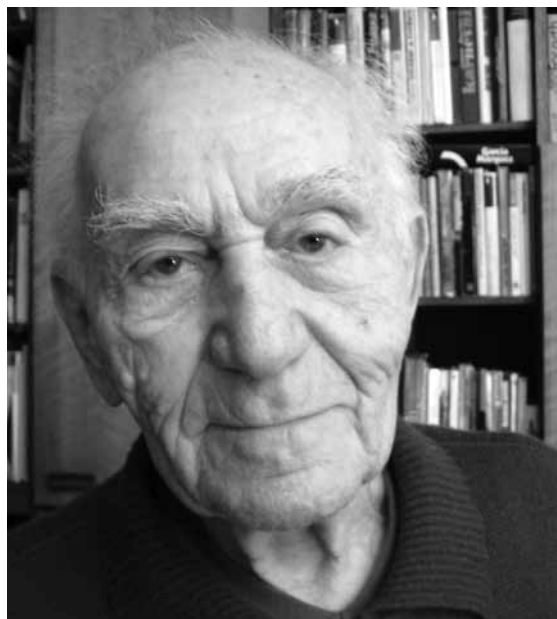
Autobus lidi zřejmě sblízuje. I když řada pasažérů se vzájemně viděla poprvé, už během prvních kilometrů vytvořili velmi přátelskou, téměř úsměvnou atmosféru. Jako kdyby jeli někam na rekreaci. Nebo do lázní. Projeli jsme Český Těšín a vedoucí zájezdu požádal shora zmíněného starého pána, aby cestujícím přiblížil cíl jejich cesty.

Ten to vzal „zgruntu“. Hovořil o útlaku českých židů po 15. březnu 1939. O postupném vydávání nejrůznějších striktních nařízení, omezujících všechny části jejich každodenního bytí. O prvních transportech z Čech kamsi do rovněž okupovaného Polska. Hovořil zasvěceně, i když mu v té době mohlo být sotva 20 let. - Atmosféru autobusu začala prostupovat jakási proměna. Asi jako když dítě uvidí poprvé malého zabitého ptáčka.

Pak přišlo na řadu líčení poměrů v Terezíně. Starý pán byl sugestivní vypravěč. Většina cestujících, bez ohledu na stáří a profesi, byla poprvé postavena před obraz skutečností, které se zřejmě vymykaly všemu, co dosud věděli o tomto nevelkém pevnostním městě, nesoucím jméno slavné císařovny.

I vypravěč se postupně proměnil. Zřejmě se v duchu vrátil o sedmdesát let zpátky, do doby, kdy jako velmi mladý člověk se stal nedobrovolným obyvatelem terezínského ghetta. Před očima mu zřejmě po létech znovu vytanuly tváře starých hladových lidí, žadonicích v čase oběda u vydávajícího kuchaře, aby sáhl hlouběji, až ke dnu sudu s polévkou, kde se možná

skrývá pár kousků brambor. Jako by znovu pocítil zápach jakési kasárenské půdy, kde vedle sebe na prknech ležely desítky vysílených stařen a starců právě přivezených z Německa, pro které se ještě nenašlo místo v nějaké z přeplněných ubikací. Pak jeho vzpomínky zalétly i za terezínské hradby,

kde kdysi kopal hromadné hroby. Znovu viděl bedny s nahými nebožtíky, viděl, jak jsou vyzáblá těla vyklápěna do hlubokých jam, zasypávána vápnem a zahrnuta hlínou. Viděl i sřežící četníky, kteří raději pokuřovali na druhé straně výkopu, aby se nemusili dívat na tuto „pietu“.

Jeho vyprávění končilo vylíčením tenkrát nově postavené terezínské železniční vlečky a jednoho pomyslného dobytčáku, v němž se tísnily na hromadě zavazadel desítky lidí, zařazených do právě vypravovaného transportu. - Tady se vypravěč na chvíli odmlčel. Jako by si znovu chtěl ten obraz připomenout. „Nakonec nám tam šouplí dva kbelíky. V jednom byla voda. Asi tušíte, na co byl ten druhý. A pak se vrata uzavřela. - No, to by vám mohlo zatím stačit,“ řekl nakonec. „Pokračování, až dojedeme.“

Po další půlhodině jízdy nás přivítala brána se známým nápisem, tvrdícím, že práce osvobozuje. Desítky autobusů a množství aut na parkovišti,

i početné skupiny návštěvníků svědčily o neutuchajícím zájmu veřejnosti, domácí i zahraniční, poznat toto neveselé místo. Byli nám přiděleni dva průvodci, hovořící slovensky. Mladý, dobře vyškolený profesionál a starší dáma, zřejmě dcera některého z bývalých vězňů.

Základní tábor, Auschwitz I., bývalá kasárna předválečné polské armády, tvoří několik řad cihlových neomítnutých domů, dnes už muzeum, ovšem stále ještě obehnaných strážními věžemi a ostatními dráty, kdysi napájenými elektrickým proudem. Naši průvodci nás vedí po jednotlivých expozicích. Tichým hlasem vysvětlují, kolik zla a lidské bezcitnosti se skrývá v jednotlivých vitrinách. Hromady ostříhaných lidských vlasů, tisíce starých brýlí, které kdysi patřily živým lidem, kupy pruhovaných hadrů a vězeňských dřeváků, haldy kufrů označených transportními čísly, hory dětských botiček - to je vše, co dnes zbylo z takzvaného „konečného řešení židovské otázky“, hlásaného nacistickým Německem.

Po více jak dvouhodinové prohlídce tohoto místa nelidské krutosti přejíždíme do nedaleké Březinky. Přesněji do bývalého tábora Auschwitz II., Birkenau. Tady končily terezínské „transporty na východ“. Tady zhasínala naděje. A tady, v jednom z dřevěných baráků, bývalých polních stájí, které se staly dočasným „domovem“ deportovaných před blížící se smrtí, se slova ujímá opět náš starý pán. Líčí ztichlým, zaraženým účastníkům ty následující hladové dny a měsíce, ten život - neživot, který musili před krutou smrtí protrpět lidé, jejichž vinou byla pouze skutečnost, že se narodili. Že byli trochu jiní, jiní svou vírou, svým původem, svým způsobem života.

Jdeme mezi kolejemi po někdejší vykládací rampě na druhý konec tábora. Naši cestu vroubí kilometry ostnatého drátu a stovky nevelkých zděných komínů. Kdysi měly sloužit alespoň k nepatrnému ohřátí těch dřevěných,

nevytopitelných baráků, kde se na třípatrových palandách svým vlastním dechem marně snažily zahřát následné oběti holocaustu.

Docházíme k jejich památníku. Po pravé i po levé straně jako výstražný prst vyčnívají trosky někdejších krematorií a plynových komor. Stojíme - a vzpomínáme na neznámé oběti. Jim jsou věnovány bílé květy, které tiše pokládá k pamětní desce vedoucí naší výpravy. A myslíme s úctou na ty statisíce dětí, žen a mužů, zavražděných

šílenými „nadlidmi“, kteří se domnívali, že mohou, že mají právo ovládnout svět.

Pěší přesun k autobusu provázelo mlčení. I skupina mladých studentů, obklopující teď starého pána, která se před začátkem naší exkurze živě bavila, kráčela bez hlesu. I pro ně byla síla prožitku podnětem k němému zamyšlení.

Cesta zpět do Ostravy už nepůsobila jako návrat z lázní. Autobus, ač zcela zaplněný, byl nezvykle tichý. Lidé

příliš nemluvili. Každý po svém si srovnával v hlavě dojmy právě prožitého poznání. A jsem přesvědčen, že pro většinu z nich byl dnešní den nejen seznámením s jednou z nejtemnějších kapitol minulosti. Že byl i varováním. Uvědomili si, že zlo nezemřelo. Pouze podřimuje. - Nedopusťme, aby se znovu probudilo.

Takovou podávám zprávu o „transportu“ do Osvětimi. Transportu, který se vrátil.

SSUM

Pavel Stránský

Nedávno jsem předčasně zbaběle utekl z posezení blízkých i vzdálených příbuzných z maminičiny strany. Těšil jsem se, jak si s některými (po deseti letech) popovídám. Nepopovídal jsem si, nervově jsem to neustál.

Téměř v každé *party* se najde protagonista/stka one man /one woman show, který/á celou *party* uzurpuje pro sebe a neumožní nikomu jinému jakýkoli projev.

Je velice obtížné trousit moudra nepřetržitě dvě hodiny. Moudra, která ani nikdo neočekává. Jde o bláboly, kterým se jejich autor - jako jediný - „upřímně“ a „sebeobdivně“ hlasitě chechtá.

Říká se, že jde o lidi trpícími „ústním průjmem“. Omyl. Jejich ústním průjmem trpí všichni ostatní přítomní, oni nikdy. Líbí se jim, baví je, milují jej, doslova se v něm *rochní*.

Byl jsem svého času s dalšími přeživšími šoa pozván do Německa Nadací Maximiliana Kolbeho. Jednou odpoledne jsme byli hosty Městské knihovny. Jedna z hostitelek dostala zdánlivě dobrý nápad a myslím, že nikoho z přítomných (pokud to již nezažil) ani nenapadlo, jak se může jeho uskutečnění zvrhnout. Samozřejmě, že ani mne, ale od té doby jsem si jistý, že bych nikdy nic podobného nenavrhl.

Bylo navrženo, aby každý kolem kulatého stolu postupně řekl v několika větách, jak žije, co dělá, čím se zabývá. Čirou náhodou jsem byl se svým projevem první - a taky jediný - kdo dodržel pravidlo několika vět. Na navrhovatelce bylo brzy vidět, jak si v duchu říká, že si měla raději vytrhnout jazyk. Nevěřil jsem svým uším. Ani nikdo z hostitelské organizace. Představme si situaci: Každý vypráví nejraději o sobě, pupku světa. A teď dostal oficiálně slovo a byl vyzván ke své nejmilejší činnosti a ostatní jsou jeho oficiálně pověřenými posluchači. Zdánlivě nekonečný čas uplynul, než se někteří až z prenatalního věku prohlábolili k současnosti. Zůstal ve mně hořký pocit z neschopnosti mnohých lidí posoudit, co je a co není zajímavé, důležité, okrajové, nesmyslné. Ne pro ně, ale pro ostatní.

V Událostech na ČT 1 byli začátkem prosince 2012 postupně denně interviewováni uchazeči o prezidentskou funkci, denně jeden či jedna. Moderátor je pokaždé požádal, aby odpovídali jednoduše, jen *ano* či *ne*. Jen pár z nich a pouze na některou z posledních čtyř otázek našlo v sobě sílu tomuto požadavku vyhovět a nerozpovídat se.

Zabývám se myšlenkou založit SSUM (Sdružení Sebeobránců proti Ujařmování Mysli). Promýšlím stanovy a logo. Nebude v něm chybět roubík.

Než to domyslím a navrhnu, žádám protagonisty one man/one woman show, aby domysleli poučku: „Z úst slovo vrbcem vyletí, ale ani koňským čtyřspřežím je zpátky nedostaneš.“

UKÁZKA Z LITERÁRNÍCH A VÝTVARNÝCH PRACÍ

Co by byl život bez vzpomínek?

Zuzana Zavadilová, 13 let, Gymnázium Kroměříž

Kolikrát už jsem zde stála a dívala se na ten malý pomník. Je jich tu tolik a já sem přesto chodím jen kvůli jednomu. Ani zlomkem každého slova se nedá vyjádřit, jak moc mi chybí. V paměti mi vždy zůstane ta vzpomínka, kdy s ní společně vstupují za ta strašlivá vrata.

Můj poslední pohled padl na slunce a v duchu jsem se tehdy ptala, zda-li ho ještě někdy uvidím. Pak už jsem žila v té nekonečné tmě a přežívala jsem jen z té skutečnosti, že vedle mě je někdo, kdo tento osud prožívá se mnou. Bez ní bych tu dnes nestála a nedýchala tento vzduch.

Doteď si pamatuji, jak mi svírala ruku. Konejšila mne svými povzbudivými slovy i přesto, že to ona měla ještě mnohem horší. A vyprávěla mi, že přijde den, kdy znovu uvidím světlo a nikdo a nic mi nebude stát v cestě. Když si to teď znovu přemítám v hlavě, až teď jsem si uvědomila, jak silná musela uvnitř ve skutečnosti být. Bez ní bych tam přišla o rozum.

Proč existují vzpomínky, když někdy vyvolávají tak smutné pocity a přepadávají vás záchvaty beznaděje a zoufalství? Proč existují, když se kvůli nim musí člověk mnohokrát trápit? Odpověď jsem v duchu věděla, nemohla jsem si ji ale připustit.

Co by byl život bez vzpomínek? Je více než jasné, že ne každá vzpomínka může být dobrá. Stejně tak ale i ne každá vzpomínka musí být špatná. Když totiž zestárnete, jediné co vám určitě zůstane, jsou vzpomínky. Nikdo vám je nemůže vzít, dokonce ani vy sami. Ač se budete snažit sebevíc, nikdy nezníte at už ten obraz, ale i pocit, jak jste se cítili, když jste tu vzpomínku zrovna prožívali.

Další otázkou avšak je, zda je důležité, aby byly vzpomínky zachovány...?

Člověk si může myslet, že některé věci z historie by bylo lepší vyhladit. K čemu by však byl dějepis, kdyby se

všechny války, bitvy, boje, intriky a křivdy zničily? Z čeho by se lidstvo mohlo poučit...?

Všechny chyby a hrůzy v historii měly určitě nějaký důvod, záleží však na pohledu člověka, jak se na ně bude dívat. Historie má své stinné i světlé

stránky. To, co se stalo, už se bohužel nedá odestát.

I když se nám někdy zdá historie sebevíc vzdálená, stejnou chybu můžeme udělat i dnes.

Žádný člověk není dokonalý, a proto ani jeho činy nemohou být dokonalé.

Vít Zborník, 15 let, Olomouc

Pavel Čoupek, 17 let, Olomouc

ŠKOLNÍ MLÁDEŽE PO NÁVŠTĚVĚ TEREZÍNA

Bylo by ale špatné zapomenout na všechny zlé okamžiky v historii lidstva.

I když leckteré děti na dějepis ve škole nadávaly a házely ho za hlavu, říkajíce: „K čemu mi to bude? Stejně už se to všechno stalo! K čemu to mám znát!“

Bez něj bychom nevěděli, že ne všem lidem můžeme věřit. Že ne vždy znamená vítězství úplnou výhru. A že někdy je dobré se držet zpátky a brát

Všechno tohle jsem si v tichu probírala v mé mysli. Pořád jsem si nechtěla přiznat, že to zlo k něčemu bylo. V duchu jsem to ale vždycky věděla... jak by se mladší lidé mohli jinak naučit vážit si toho, co mají? V jejich věku jsem se nezaobírala takovými hloupostmi jako oni, nikdy jsem nevěděla, komu můžu věřit, a žila jsem ve strachu o mou rodinu i o každé mé slovo. Doteď trpím nedůvěrou

a jasný úsměv by rozzářil tvář každému, kdo by ji viděl. Kéž by tady byla...

V duchu si povzdechnu a mysl mi obklopí další nával nikde nekončícího žalu.

Na světě nikdo jako ona už nikdy nebude. A jediné, co mi po ní zůstalo, jsou vzpomínky. Pouhé záblesky všeho, co jsme spolu kdy prožily. Víím, že by si nepřála abych za ni truchlila, naříkala, bědovala a oplakávala ji. Jsou okamžiky, kdy to bez toho všeho ale nejde. Chvilími se sama sebe prosť ptám, jestli na světě vůbec existuje alespoň malý zlomek spravedlnosti.

Pořád mi ale v hlavě běží ta věta, kterou mi zašeptala, když jsme spolu naposledy mluvily. Obě jsme byly vyčerpané, slabé, ale hlavně utrápené. Její rty s největším vypětím sil tiše zašeptaly: „Za noci nejtmaší na slunce pamatuj!“ Až později jsem se dověděla, že autor tohoto výroku je Jiří Mahen. Vždy, když se budu cítit nejhůř, vzpomenu si na tuto větu. Díky ní jsem v životě překonala ty nejhroživější okamžiky mého života. A to pouze s představou východu slunce, kdy se jeho paprsky neslyšně a tak nádherně rozplývají na obloze a vytvářejí tak tu nejkrásnější souhru barev, kterou si kdy mohu představit.

Říká se totiž, že v historii nehrají roli lidé, ale jejich činy.

A i když ji znalo jen pár lidí, já na ni nikdy nezapomenu, protože ona byla ten nejdůležitější člověk, co na povrchu Země kdy žil.

Martin Bielak, Lipník nad Bečvou

všechno s nadhledem. Ale to historie je základem všech dalších oborů. Je dosud živá a vždy se z ní můžeme poučit...

k neznámým lidem a už se jí asi ani do konce života nezbavím. Ach! Kéž by tady ona byla. Její věčně dobrá nálada by mě ihned rozveselila. A její lehký

Fotografie na této dvoustraně byly oceněny v roce 2012 Cenou Erika Poláka a jsou ze souboru Po stopách rabína Neudy, který vznikl v Lošticích pod vedením fotografa Ing. Vladimíra Janka z olomouckého Domu dětí a mládeže.

Jménem proti zapomnění

Michaela Vidláková

Je neděle 16. 12. 2012. Připadá mi přímo symbolické, že právě dnes, téměř na den přesně 70 let ode dne, kdy jsem, tehdy šestileté dítě, nastupovala s batůžkem na zádech a s cedulkou Ck 539 na krku do transportu v Praze, zúčastňuji se v bývalé synagoze v Hořicích pietního setkání u příležitosti 70. výročí deportace místních Židů, k níž došlo 14. 12. 1942.

Na rubové stránce pozvánky je stručná historie hořických Židů: od začátku usídlení v 16. století, přes stavbu první synagogy v 18. století ke století 19., kdy židovští podnikatelé budují ve městě textilní průmysl a 400 Židů v té době tvoří 10 % obyvatelstva. Je zde židovská škola, židovští lékaři, jeden z nich buduje okresní nemocnici. Po městě je několik významných domů, které patřily židovským rodinám. Před 2. světovou válkou zde však zůstává jen asi 70 Židů a ti jsou pak v r. 1940 nuceně sestěhováni do bývalé Hirschovy vily a dvou dalších domů. Nevelkou hořickou synagogu užívá teď jako svou modlitebnu Církev československá husitská a ta zde již 10 let pořádá kromě svých pobožností i akce, připomínající jak společné duchovní kořeny obou náboženství, tak význam místní židovské komunity pro hospodářský a kulturní rozvoj města a také akce vzpomínkové a osvětové, neboť považuje za svou povinnost udržovat zejména v mládeži historickou paměť vztahující se k hrůzám holocaustu.

Je proto potěšující, že velkou část vzpomínkového programu, pásmo, v němž četbu vzpomínek, hlavně z knížky blízkého rodáka Michala Krause, a potom i jednotlivé proslovy prostrídávané hudbou, předvádějí žáci ZUŠ Hořice. Proslovy pronesli představitelé místního veřejného a církevního života, s historickým pohledem přítomné seznámila Dr. J. Dubinová z Turnova a jako čestný host dostal slovo Ing. František Banyai, současný místopředseda Pražské židovské obce, pod jejíž působnost

Hořice spadají. Poté mne požádali o vyprávění vlastních vzpomínek. V publiku byly i rodiny s dětmi - právě v první řadě seděla maminka s dvěma chlapci, z nichž jednomu bylo - tak jako tenkrát mně - 6 let. Začala jsem tím, ať si posluchači zkusí představit některé ze svých dětí na mém tehdejšími místě. A pak jsem vyprávěla o kamarádství v dětském domově, ale také o hladových očích starých lidí, kteří prosili o polévku, o radosti z Brundibára, ale také o hrůze z pohledu na trosky lidí, kteří se vrátili do Terezína z pochodů smrti. Ta maminka v první řadě svého kloučka pevně objímala a měla v očích slzy.

Poté nesmírně dojemně zazněl synagogou zpěv modlitby *El mole rachamim*. Všichni tiše stojí. Na bílé stěně se promítají jména zavražděných...

Elektrofonické varhany tiše podmalovávají židovskými melodiemi další část programu: V košíku leží kartičky se jmény. Každý z přítomných, jeden po druhém, vybírá jednu z nich, přečte jméno a zapisuje je do „Knihy života“. (Jen nevím, proč to pojmenovali „Knihou života“, spíš bych tomu přece řekla „Kniha mrtvých“ nebo možná „Kniha nezapomenutých“.) Jako první vyzvali mne a já tedy v ruce držím kartičku se jménem Johanna Popperová, nar. 4. 6. 1886 - Terezín 26. 2. 1943, a nahlas čtu jméno neznámé ženy, která najednou je pro mne nejen kartičkou, ale živým tvorem, kterého zavraždili...

Možná neumím tak popsat, jak to celé na mne zapůsobilo. Ale zážitek to byl silný.

Před cestou domů nás pan starosta města Hořic pozval na občerstvení, pak jsme se rozloučili s organizátorkami setkání, paní farářkou Mgr. E. Zapletalovou a PhDr. O. Tomíčkovou, a dostali jsme ještě na památku krásnou knihu o Hořicích. Člověk měl z toho dobrý pocit, že nejde jen o nějakou formalitu, že pietní setkání bylo skutečně pietní a bylo organizováno s poctivým vědomím a svědomím a s dobrou vůlí.

INFORMACE - VZKAZY - VÝZVY - PROSBY

Sněm Tereziánské iniciativy se koná ve středu 17. dubna 2013 v hotelu DUO v Praze 9. Zahájení v 10.00 hodin, prezence od 9.15 hodin.

Pro ty, kteří pojedou na sněm městskou hromadnou dopravou připomínáme: Vystupte ve stanici Střížkov (stanice metra C) a hotel Duo budete mít před sebou.

Těšíme se i na vaši účast.

Předsednictvo TI

70 let od povstání ve varšavském ghettu připomeneme letos při tradiční pietní vzpomínce Jom ha-Šoa - veřejné čtení jmen obětí holocaustu. Koná se v pondělí 8. dubna odpoledne tradičně na náměstí Míru v Praze. Akci pořádá Institut Tereziánské iniciativy a Nadační fond obětem holocaustu.

Tereza Štěpková

Schwarzheide, Nezapomeňte! Je název knížky atypického formátu s podtitulem Dopisy vězňů pochodu smrti, která byla představena na loňské prosincové schůzce *schwarzheid'áků*. Prezentaci byli přítomni všichni tři autoři - Ute Näser, Hans Gaertner a Aleš Fuchs. Bohužel jsou v publikaci zbytečné chyby, neopravené editorem (např. špatná data, chybějící nebo naopak přebývající písmena nebo dokonce záměna fotografie u vzpomínek jednoho z přeživších). Škoda. Výpovědi vzpomínajících jsou nesourodé, někteří se rozepisují o svém životě před holocaustem, další vzpomínají na pochod smrti ze Schwarzheide v Německu k hranicím Československa a dále do Terezína, jiní popisují svůj život dávno po osvobození. Celkově jde o další dokument přeživších, který je určen především budoucím generacím jako výpověď, která však bude sloužit výhradně rodinám vězněných. Svědectví a výpověď o době, na niž by se nemělo zapomenout.

-mist-

Rafael Schächter ve vzpomínce E. Krásy

V říjnu loňského roku vyšla v USA knížka, útlá rozsahem, ale bohatá obsahem. Na 60 stránkách textu vzpomíná Eda Krása v podání Susie Davidson na Rafaela Schächtera, vypráví svůj vlastní životní příběh a informuje o činnosti Murryho Sidlina. V knížce je i řada ilustrací a fotografií.

Publikace je v angličtině, Tereziánská iniciativa ji dostala v elektronické podobě ve formátu pdf. Zájemcům ji můžeme poslat e-mailem.

dl

Křesťanské centrum Sion v Hradci Králové uspořádalo pietní vzpomínku k 70. výročí transportů židů z Hradce Králové do Terezína. Bylo to v neděli 16. prosince minulého roku před budovou Univerzity HK (dřívější Obchodní akademie), kde jsme byli soustředěni před odjezdem do Terezína.

Setkání po letech bylo důstojné, příjemné a přátelské. Projevy byly věcné, krátké a upřímné. Představitelé Hradce Králové, Sionu a dalších organizací položili kytice pod pamětní desku. Studenti gymnázia Boženy Němcové připravili v hale budovy výstavní panely s dobovými výstřižky a plakáty. Na závěr jsme vzpomínali u číše izraelských vín.

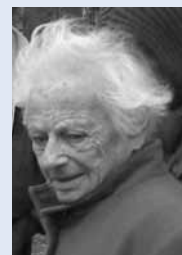
Kamila Siegllová, Hradec Králové

Smutná zpráva

Koncem minulého roku nás zastihla smutná zpráva. Navždy odešla naše členka, dlouholetá předsedkyně revizní komise TI Ruth Goetzová. Funkce se už sice před lety vzdala, už jsme se s ní pravidelně nesetkávali, ani mezi nás nedocházela, ale dosud ji vidíme jasně před sebou. Drobnou, na pohled křehkou, ale vždy živou, plnou optimismu a dobré nálady. Tak nám zůstane v paměti.

dl

Odešel další Birkenau boy - Pavel Polák

Pavle, byl jsi vždy příjemným a milým sousedem. Za ta léta, co jsme bydleli vedle sebe, nebyl mezi námi žádný spor, žádná hádka.

Irena Ravelová

Oběti holocaustu zaznamenaly pokrok na konferenci k restitucím nemovitého majetku

Řada obětí holocaustu poukazuje na důležité kroky, jež byly podniknuty na Hodnotící konferenci k restitucím nemovitého majetku (Immovable Property Review Conference, IPRC) konané 26.–28. listopadu 2012 v Praze. Mezi ně patří snaha předávat informace o nacistickém bezpráví mladším generacím a vytrvalé úsilí šířit osvědčené postupy při zavádění spravedlivé a efektivní restituční politiky, týkající se majetku odcizeného v období holocaustu.

„Přežil jsem. Získal jsem dobré vzdělání, přežil jsem. Jaký mám závazek vůči svému otci a bratrům, kteří zemřeli v Osvětimi?“ položil si otázku Marian Turski, oběť holocaustu a viceprezident Židovského historického institutu ve Varšavě. „Požaduji navrácení židovské paměti. To je něco jako Atlantida, ale toto je naše Atlantida. Proto jsem chtěl zde tuto problematiku nastolit.“

Další přeživší a viceprezident Mezinárodního osvětimského výboru Felix Kolmer souhlasil, že klíčová role konference spočívá v její práci při uchovávání paměti a budování „mostu od minulých generací k budoucím“.

Na konferenci IPRC, která vycházela z Terezínské deklarace z roku 2009 a restitučních doporučení a osvědčených postupů přijatých v roce 2010, vyslalo své delegace 41 zemí. Protože velká většina přeživších dnes žije v nedůstojných podmínkách, položilo setkání rovněž základ konferenci věnované sociálním otázkám týkajících se obětí holocaustu, která se bude konat v Bruselu v červnu 2013. Na konferenci IPRC jednotlivé země přednesly zprávy o pokroku, jež dosáhly od posledního setkání před dvěma lety. Právní a historická situace se v jednotlivých národních státech liší, avšak tento proces, vzájemně posuzovaný experty z jednotlivých zemí, umožňuje státům poukázat na úspěšné postupy, jež mohou ostatní země přizpůsobit svým domácím podmínkám. „Nabízejí dobrý příklad zemím, které dosud nenalezly řešení,“ poznamenal Kolmer.

Vzhledem k tomu, že se oběti holocaustu dožívají pokročilého věku, je čas stále naléhavějším faktorem při usilování o spravedlnost prostřednictvím restituce pro ty, kdo byli vystaveni nacistickému bezpráví. Marian Turski poznamenal, že jeho „biologické hodiny“ odtikávají, a znovu připomněl potřebu navazovat na výsledky konference IPRC při uchovávání paměti holocaustu i usilování o restituce nebo kompenzace. „Mohu vám říci: ‚Děkuji.‘ Tímto od nás přebíráte štafetu. Hodně štěstí a děkuji vám!“ dodal.

Hodnotící konferenci k restitucím nemovitého majetku uspořádal Evropský institut odkazu šoa (ESLI) ve spolupráci s Ministerstvem zahraničních věcí České republiky a Nadací Forum 2000. V červnu 2013 pořádá ESLI v Bruselu následnou konferenci zaměřenou na sociální otázky týkající se přeživších holocaustu.

Kontakt:
Filip Šebek
Nadace Forum 2000
filip.sebek@forum2000.cz
GSM: (+420) 776 160 952